

PHILOSOPHICAL SCIENCES

THE QUESTION IS ABOUT A NEW IDEA OF THE PSYCHOMETRICS OF A PERSON AS A NON-LINEAR WHOLE/INTEGRITY IN THE CONTEXT OF THE PHENOMENON OF CHAOS (HISTORICAL, CULTURAL AND PHILOSOPHICAL ASPECTS. CHINA)

Malchenko V.
applicant, Odesa, Ukraine

ПИТАННЯ ПРО НОВЕ УЯВЛЕННЯ ПСИХОМІРНОСТІ ЛЮДИНИ ЯК НЕЛІНІЙНОГО ЦІЛОГО/ЦІЛІСНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЯВИЩА ХАОТИЗАЦІЇ (ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ТА ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТИ. КИТАЙ)

Мальченко В.В.
здобувач, Одеса, Україна
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14499276>

Abstract

This article examines the development of Ukrainian philosophers in the field of social philosophy with regard to the historical, cultural and philosophical aspects of the question of a new idea of the psychodimensionality of human social reality as a non-linear whole/integrity in the context of the phenomenon of chaos and the process of chaos. An assumption is made about the observed existence of the "threshold of stability" phenomenon in the Chinese culture of the social present of this country. Also, in this article the assumption is made that this phenomenon corresponds to the conceptual model (new philosophical category) "The Whole-in-The Whole" and the concept "brain-psyche (mind/consciousness, ...) - "b-p (m/c, ...)". But it is emphasized that this socio-cultural phenomenon needs further research.

Анотація

В даній статті розглядається розробка українських філософів в сфері соціальної філософії щодо історико-культурного та філософського аспектів питання про нове уявлення психомірності соціальної реальності людини як нелінійного цілого/цілісності в контексті явища хаосу та процесу хаотизації. Надається припущення та спостерігається існування явища «порог стійкості» в китайській культурі соціального сьогодення цієї країни. Також в даній статті висловлюється припущення, що даному явищу відповідає концептуальна модель (нова філософська категорія) «ціле-в-цілому» та концепт «brain-psyche (mind/consciousness, ...)» - «b-p (m/c, ...)». Але підкреслюється, що це соціально-культурне явище потребує подальшого дослідження.

Keywords: chaos, «The Whole-in-The Whole», philosophical aspect, "brain-psyche (mind/consciousness, ...)", China.

Ключові слова: хаос, «ціле-в-цілому», філософський аспект, «brain-psyche (mind/consciousness, ...)», Китай.

Як соціальні структури людського суспільства уникають незворотної деструкції себе в умовах незворотності періодичного хаосу і знову повертаються до свого порога стійкості, утримують його?

Один з найяскравіших прикладів утримання такого порога, тобто відродження та зберігання своєї структурної якості в умовах безперервного нелінійного хаосу, ми можемо побачити, на нашу думку, в давній історії соціально-культурного існування китайського суспільства.

Але не тільки «в давній». Тому що навіть прямо зараз ця культура Китаю демонструє один з механізмів врегулювання свого порогу стійкості.

Ми бачимо, як забезпечується це через механізм своєчасного «закриття-відкриття». Тобто через коливання стану та характер процесу відкритості та закритості суспільства. Це впливає на підтримку соціо-культурної структури. Таким чином, з одного боку, китайська культурна структура як і інші не уникає хаосу. А з другого, на відміну від інших, вона демонструє вміння користуватися

його продуктивністю, взаємодіяти з ним собі на користь. Тим самим вона спроможна забезпечувати своє існування та розвиток.

Фактично, мова йде про вміння існувати в сучасних хаотизованих соціальних умовах. Це соціально-культурне явище потребує дослідження. Як відомо, продуктивна якість хаосу описана в роботах відомого бельгійського вченого, Нобелівського лауреата І. Пригожина. Його ідеї стали теоретико-концептуальними засадами попередніх досліджень українських філософів [4], [8].

Виходячи з вищесказаного в даній статті ми хочемо розглянути історико-культурний та філософський (концептуально-методологічний) аспекти питання про можливості продуктивної взаємодії суспільства з хаосом, існування в його умовах.

Сучасна соціально-філософська думка демонструє потребу в розгляді на принципово новому рівні проблеми соціально-інформаційної взаємодії людини та соціальної реальності (суспільства,

соціального середовища) як проблеми взаємовідносин середовищ їх взаємовпливу та взаємообумовленості. Ця проблема пов'язана з людиною та продуктами її діяльності, тобто психомірними за походженням систем/середовищ [3].

В той же час у вітчизняній соціально-філософській думці існує чимала кількість робіт, присвячених цій проблемі в аспекті дослідження різних її трансформацій та модернізацій, пошукам нової ідентичності людини як суб'єкта соціальної реальності у всіх цих змінах. Але, разом з тим, ще є брак узагальнюючих історико-культурних та теоретико-концептуальних робіт, що відносяться до проблеми самої людини та її природи з позицій найновітнішого холізму, що інтегрує науковий (нейронаука, когнітивні науки, природознавство, медицина та ін.) та філософський підходи. Цей найновітніший холістичний підхід представлено концептуальною моделлю (новою філософською категорією) І. Єршової-Бабенко «ціле в цілому/ціле-в-цілому», включаючи цілісність [2, 3].

Мається на увазі дослідження людини і похідних від її діяльності (мозко - психічної) як «психомірних систем/середовищ» різної природи, в тому числі й соціальних в контексті цього підходу. Під «різної природи» маються на увазі матеріально-мозкові, з одного боку, та ідеально-психічні, ідеально-ментальні, з другого. Крім того, даний аспект дозволяє розширити поле соціально-філософських досліджень, запроваджуючи новий вимір соціальної взаємодії людини та суспільства – психомірність. Її автором-носієм є людина, а користувачем – соціокультурне середовище. Тому в роботах українських філософів актуальними стають такі соціально-філософські проблеми як психомірність соціальної реальності, «людиномірність»/«нелюдиномірність» продуктів діяльності людини, а також їх хаотизація в сучасних умовах. В тому числі вони представлені у вигляді різних гібридних систем «людина/робот», людино-машинний інтерфейс, роботизованих систем, нейронних мереж та навчальних машин, гаджетів та подібного. В цілому мова йде про штучний інтелект в його різних модифікаціях і на різному рівні [3, 4].

Сучасне суспільство живе в умовах нестабільності і ризику, що народжуються та посилюються процесами хаотизації. Образ і реалізація соціальної системи як усталеної ієрархічної структури, з якою стикається людина, йде в минуле. На зміну їй приходять не просто складний соціум як система, а як середовище, яке є «мінливим». Це доказово показано в роботі українського філософа І. М. Предборської «Мінливість, соціум, людина» [7] знаходиться в стані цілісності, постійному процесі становлення. Водночас в роботі іншого українського філософа І. В. Єршової-Бабенко (1992;2006) введено нове явище соціальних та психомірних середовищ - «мерехтливості». Автор має на увазі, що час від часу на декілька мить може виникати ціле як структура, система, але ж наступні зміни середовища потребують її трансформації. Тоді знов в її поведінці ми бачимо прояви середовища, нестійкості, нестабільності.

У цих нових умовах акцент переходить не просто і не тільки на важливість таких характеристик соціальної реальності як її хаотичність і психомірність, але й демонструє їх безперервне потенціювання одна одною, а також їх незворотність. Ці умови демонструють, що існування в соціумі, який постійно змінюється, збільшує такі вимоги до людини як ставлення до хаосу просто як до норми і вміння жити в його умовах.

Виникає нова галузь досліджень - екологія хаотизованої соціальної реальності людини, її психіки в умовах зростаючого хаосу. Ця галузь, запропонована в українській філософії на перетині століть. В ній психіка людини розглядається як складна відкрита система/середовище, що самоорганізується, виражена гіперконцептом «brain-psyche (mind/consciousness, ...)» [12]. Таке уявлення містить здатність до хаотизації і до існування в її умовах за визначенням.

Історично-культурний експурс – хаос, хаотизація:

давнина, міфи давнього Китаю. Етимологія терміну

Уявлення про Хаос як початковий етап утворення природного і соціального світу вважається універсальним. Фахівці підкреслюють, що міфологічною інформацією par excellence є космогонія як розповідь про структурування, формування упорядкованого світу з його хаотичного первісного стану. Образ хаосу, як такого, знаходимо в полінезійській, японській, китайській, давньоамериканській, (доколумбовій), єгипетській, вавилонській, грецькій, скандинавській, іудейській та інших міфологіях. Хаос здебільшого конкретизується як морок або ніч, як порожнеча або зіяюча безодня, як вода або неорганізована взаємодія води і вогню, як аморфний стан речовини в яйці, а також у вигляді окремих демонічних (хтонічних) істот, таких, як змії-дракони, стародавні велетні і боги старшого покоління.

При цьому привертає увагу те, що суть космогонічного процесу представляється фахівцям в переході від Хаосу до Порядку.

Але в нас виникає асоціація з іншою трактовкою Хаоса, сучасною, як продуктивного явища – «Порядок із Хаосу», що активує виникнення Порядку в Природі, в соціумі, в людині та в їх діалозі. Це демонструє продуктивність Хаосу. Мова йде про позицію відомого європейського вченого (1979/1984 pp.), Нобелівського лауреата І. Пригожина у співавторстві, що міститься в роботі “ORDER OUT OF CHAOS. Man's new dialogue with nature”. (Попередня назва «Альянс людини з Природою») [10]. Позиції цього автора є теоретико-концептуальними засадами дослідження в галузі соціальної філософії для створення концепції «психомірність соціальної реальності» [5, 11].

Тобто фахівці мають на увазі перехід від аморфного стану світу до впорядкованого і оформленого. Цей перехід в цілому, з його точки зору,

можна позначити як перетворення «Хаосу в космос». У міфологіях, як відомо, цей процес є представленим в різних образах: 1) перехід від водної стихії до суші; 2) відділення неба від землі; 3) боротьба з різними чудовиськами і хтонічними силами; 4) перехід від темряви до світла в результаті перемоги над злими силами, тобто захист космосу від загрозливих йому сил хаосу і тощо.

Однак ці міфологічні концепції хаосу, які є у великого числа древніх народів сформовані вже більш-менш розвиненим міфологічним мисленням, здатним створювати картини світобудови і космогенеза. За твердженням спеціалістів, в самий ранній період формування міфологій концепції хаосу не існувало, вони вважають, що міфопоетична концепція хаосу є породженням щодо пізньої епохи, яка передбачає вже певний рівень спекулятивної думки про витoki і причини сущого. Найбільш архаїчні культури (наприклад, австралійських аборигенів) практично не знають поняття хаосу.

Витоки образу «Хаос» в давньо-китайській міфології,

його історичне коріння у давньо-китайській літературі V - I ст. до н. е.

Поняття і явище «Хаос» в давньо-китайській філософській традиції.

Для давньо-китайської філософської традиції, для міфології китайської культури історично поняття (явище) «Хаос» (Хунь-дунь - хунь-тунь) є одним з найважливіших концептів китайського світогляду, особливо в його натурфілософському аспекті. Але ще й досі в літературі підкреслюється етимологічна неясність слова, з одного боку, та простежуваність значення «початковий («водний») Хаос», з іншого.

В ранньокитайській міфології таке трактування демонструє прояви будь-якої просторово-часової визначеності у вигляді сторін світу, пір року і т. і.

Також у давньо-китайській міфології підкреслюється початковий «хаотичний» стан світу, що асоціюється з цим образом стану міфологічних персонажів. Такі погляди, як відомо, звичайні в пам'ятках даоської орієнтації IV-II ст. до н. е. Маються на увазі такі тексти як «Чжуан-цзи», «Хуайнань-цзи» та «Ле-цзи». Поряд з цим прийнято виділяти ще чотири трактування Хаосу в давньо-китайській міфологічній традиції.

Другим трактуванням Хаосу в давньо-китайській традиції можна визнати трактування Хаосу як якоїсь живої істоти з ознаками первозданної неподільності. (В певній мірі ця позиція асоціюється в нашому дослідженні з концептуальною моделлю «ціле-в-цілому/цілісність-у-цілісності»: якщо ми хочемо такий об'єкт дослідження поділити за науковою традицією на частини, то воно зникає. Тобто мова йде про те, що є такі цілісності, котрі ми не можемо розчленувати і не загубити їх. Це почуття людини, наприклад, і подібне [2]. В цій традиції Хаос розглядається як бог середини, в якого часто зустрічалися бог Південного моря Шу і бог

Північного моря. Відома легенда про те, що вони замислили віддячити Хунь-Дуню («Хаосу») за доброту і сказали: «У всіх людей є сім отворів (в голові), щоб бачити, чути, їсти і дихати, і тільки у Хунь-Дуня немає жодного». Вони почали свердлили отвори, роблячи кожен день по одному, але Хунь-дунь помер. В контексті сучасного знання, це трактування викликає, на наш погляд, особливий дослідницький інтерес, як мінімум, через два аспекти.

По-перше, це те, що цифри «сім», асоціюючись із шумерсько-вавилонським трактуванням Хаосу, знайденим, як відомо, на семи глиняних табличках.

По-друге, дослідницький інтерес викликає те, що ідея «семи отворів» пов'язана з образом руйнування Хаосу при спробі приведення його до певного порядку. В даному випадку – семи отворів. Для даного дослідження останнє має особову важливість тому, що асоціюється з нашою пропозицією формування та розвитку у людей та влади вміння існувати в умовах Хаосу, що характеризує сучасний соціальний світ, сучасну соціальну реальність. Цю особливу важливість ми бачимо в тому, що в умовах приведення, наприклад, соціального Хаосу до соціального порядку руйнується не просто і не тільки сам соціальний Хаос. Але ж в дійсності руйнується людиномірність тієї соціальної реальності, в умовах якої живе людина. З нашої точки зору, це пов'язано з роллю психомірності соціальної реальності, притаманної людині, що забезпечує їй життя в прямому сенсі. Як відомо із сучасних наукових досліджень, стан крайньої нерівноважності, хаотичності поведінки є обов'язковою умовою життя людини і всього живого. Тому виникає ще один зв'язок: з одного боку «Хаос як жива істота» в давньокитайській міфології, а з другого – «Хаос як вираз стану крайньої нерівноваги середовища (системи, структури), що є умовою існування живого» з точки зору сучасних науковців.

Третім трактуванням Хаосу в давньо-китайській традиції можна визнати трактування Хаосу як міфічного звіра і теж з ознаками неподільності, хоча помітно ослабленими. Так, наприклад, в книзі «Шень і цзин» («Книзі про чудове і надзвичайне»), яку приписують Дунфан Шо, II-I ст. до н.е., присутній образ звіра, схожого на довгошорстого собаку з ведмежими лапами, але без пазурів. «У нього є очі, але він не бачить; ходити не вміє, є вуха, але він не чує, зате чує наближення людини».

У цьому трактуванні звертає на себе увагу те, що воно перегукується з попереднім через асоціацію присутності тут «непрацюючих отворів» - очей і вух. В сучасній науковій та методологічній термінології це можна трактувати як перехід від хаосу до структури нового порядку, враховуючи ослабленість ознак неподільності в запропонованому способі.

Четвертим трактуванням Хаосу в давньо-китайській традиції можна визнати його образ як образ якоїсь міфічної птиці Ді-Дзян. Цей образ згадується, наприклад, в такому джерелі як «Шань хай цзин» («Канон гір і морів») [9]. У тексті йдеться, що

птиця нагадує мішок, що випускає кіноварно-червоний вогонь, з шістьма ногами і чотирма крилами, але без обличчя і очей. Тут звертає на себе увагу присутність цифр, з одного боку, і відсутність «отворів», з іншого, - очей і обличчя. У аналізованій літературі згадується припущення, що в даній

інтерпретації відбулися архаїчні уявлення про небо у первозданному неподільному хаосі.

Нарешті, відомо п'ять трактування Хаосу в стадіально пізнішій історизованій китайській міфології, де представлено кілька негативних антропоморфних персонажів, в т. ч. Безпутний і злий син міфічного государя Ді-Хуна.

Пять трактувань Хаосу в давньокитайській міфологічній традиції

Хаос - «початковий («водний») Хаос».	В ранньокитайській міфології таке трактування демонструє прояви будь-якої просторово-часової визначеності у вигляді сторін світу, пір року і т. і. Підкреслюється початковий «хаотичний» стан світу, що асоціюється з цим образом стану міфологічних персонажів.
Хаос - Жива істота, неподільна.	Бог середини. Сім отворів: якщо їх закрити, то Хаос помирає.
Хаос - Звір неподільний	Очі є, але не бачить. Ходити не вміє. Вуха є, але не чує. В той же час чує наближення людини.
Хаос - Міфічна птиця Ді-Дзян.	Немає отворів – очей, обличчя
Хаос – Безпутний злий син міфічного государя Ді-Хуна	Хунь-дунь і Юй-чжоу

Важливою для нашого дослідження позицією в давньо-китайських міфах виявляється поетапне ускладнення в ході космологічного процесу просторово-часових структур, що веде до становлення (розгортання) повноцінного «космосу». «Космос» позначається терміном юй-чжоу, що буквально означає «чотири сторони світу, zenit і надир» (юй (2)) і «минуле, сучасне, майбутнє» (чжоу (1)).

Розгляд даної опозиційної пари хунь-дунь і юй-чжоу в даоському ключі породжує такі символи як неспроявлене, неоформлене і навіть ненароджене. Вони, в свою чергу, служать метафорою дао як речі, «вічно попередньої» всякому порядку [6].

Одночасно «хаотичність» висувається і в якості важливої властивості розуму даоського мудреця, який сам характеризує його як «серце-розум дурня», що відрізняється від звичайних людей саме своєю «тупістю» і «темрявою», що охороняють його від «обробки» і «структурування» за допомогою ненависного «освіти»-«сюе» [6].

Тільки Хаос в давньо-китайському трактуванні здатний володіти початковою цілісністю (нерозчленованістю). Її втрата веде до більш-менш віддаленої смерті-знищення, і тільки ототожнення з ним може забезпечити індивіду збереження або відновлення шуканої цілісності.

Останнє положення представляє для нас особливий дослідницький інтерес, так як асоціюється з концептуальною моделлю (новою філософською категорією, принципом) «ціле в цілому/ціле-в-цілому», включаючи цілісність і нелінійність, запропонованою на рубежі XX - XXI ст. в українській філософії [2].

Трохи пізніше, в «Каталозі/каноні гір і морів» [9], міфологічний образ «Хунь дунь» персоніфікується, набуваючи характерний для «народної» релігії фантастичний вид природного духу-шень або духу-птиці.

Образ птиці стає в нашому дослідженні асоціацією з образом птаха в трактуванні психіки античної міфологічної традиції, що буде розглянуто в наступній статті [1].

Іноді «Хаос» в давньо-китайській міфології розглядається як вихідний пункт космогенеза, що попереджує дао як принципу, що регулює вже диференційований універсум («Дао Де Цзін», & 25 - про дао: «С річ, в Хаосі сформована, перш Неба і землі народжена») [6].

В даоських текстах нерідко замість слова Хунь-дунь вживаються похідні від нього (хунь, хунь-хунь, дунь-дунь і т. ін.), які зазвичай використовуються як метафори невимовної простоти дао і субстанційної єдності універсуму.

Як відомо, ряд видів даоських релігійних практик спрямований на «повернення» до початкової простоти і цілісності Хаосу, втрата яких вважається в цій традиції початком світової деградації.

Теоретико-концептуальні витоки поєднання хаосу, хаотизації та соціальної сфери

Процеси хаотизації соціальної реальності починаються в моменти біфуркацій соціальної системи (І. Пригожин), коли під впливом різних подій/флуктуацій соціальна система втрачає стійкість і переходить в особливий режим функціонування. Виникаючий при цьому соціальний хаос стає джерелом нових можливостей і нових шляхів розвитку системи.

Однак в сучасних умовах на перше місце виходить політична стратегія. Але ж і вона виконується людиною-політиком/лідером. В концептуально-методологічному контексті виявляються нові аспекти дослідження системи психіки, мозку і свідомості людини, її гібридність, людиномірність і здатність

до хаотизації на підставі гіпертеорії і філософського концепту «brain-psyche-mind/consciousness» виявляються нові аспекти дослідження системи психіки, мозку і свідомості людини, її гібридність, людиномірність і здатність до хаотизації.

Формулюючи попередні висновки, ми маємо підкреслити наступне.

1. Ми вважаємо, що існує соціотультурне явище історичного походження, що виражене порогом стійкості, притаманним за визначенням системам та середовищам відповідного типу.

2. Одним з соціотультурних прикладів як в давнині, так і в сучасності можна виділити культуру Китаю.

3. Поріг стійкості, як відомо, виконує управляючу роль в умовах незворотного безперервного нелінійного хаосу.

4. Сучасні умови існування людини, соціуму та культури, в тому числі в Китаї, характеризуються присутністю даного типу хаосу.

5. Не всі країни (соціальні устрої) демонструють вміння використовувати явище порога стійкості для того, щоб уникати незворотної деструкції себе. Одним з продуктивних прикладів є Китай з його соціо-культурними традиціями.

6. Явище «порог стійкості», притаманне умовам хаосу, потребує наукового дослідження в сучасних умовах поширення хаосу на соціо-культурному рівні багатьох країн.

7. Теоретико-концептуальним інструментом дослідження може виступати концептуальна модель (нова філософська категорія) українського філософа «ціле-в-цілому» (додаючи «цілісність») [2].

Список літератури:

1. Yershova-Babenco I. V. Metodolohiya yssledovanyia psykhyky kak synerhetycheskoho obekta. O.: ODEKOM, 1992. – 124 c.
2. Yershova-Babenco I. V. Psykhsynerhetycheskye stratehyy chelovecheskoi deiatelnosti (Kontseptualnaia model). V.: NOVA KNYGA, 2005. – 360 c.

3. Єршова-Бабенко І. В., Жижко Т. А. Психомірність людини та її поведінки. К.: ЦП Компрінт, 2024. – 220 с.

4. Єршова-Бабенко І. В., Козобродова Д.М. Психомірність соціальної реальності в аспекті самоорганізації як предмету соціально-філософського і психосинергетичного аналізу. О.: Бондаренко М.О., 2020. – 224 с.

5. Козобродова Д.М. «Соціальна реальність як психомірне середовище в психосинергетиці». Proceedings of the 9 International Scientific and Practical Conference “International forum: problems and scientific solutions”, № 97. February 6-8, 2022, Melbourne, Australia. - P. 203-206.

6. Лао Цзы. Дао дэ цзин. «Книга пути и достоинства». М.: Центрполиграф, 2016. – 224 с.

7. Предборська І.М. «Мінливість, соціум, людина». С.: Видавництво Слобожанщина, 1996. – 136 с.

8. Селіверстова Г. С. «Входження постнекласичного гуманітарного поняття «хаос» в освітню сферу: соціально-філософський аспект проблеми соціалізації особистості», Освітній дискурс: збірник наукових праць (філософія, педагогіка), Випуск 12 (4), с. 36-45.

9. Яншина Э. М. (2004), «Каталог гор и морей (Шань хай цзин)». М.: Рипол Классик, 2004. – 349 с.

10. Ilya Prigogine, Isabelle Stengers. «ORDER OUT OF CHAOS. Man's new dialogue with nature. Heinemann». L.: Heinemann, 1984. – 349 p.

11. Kozobrodova D. «The conception of psychomodery? of social reality. Exit to more anthropological orientation». International scientific conference «The days of science of the faculty of philosophy-2023», May 11-12, 2023 (ABSTRACTS). Publishing centre «Kyiv University». Kyiv. C. 629-632.

12. Yershova-Babenco I. Integrity and initial “hybridity” of the “brain-psyche-mind/consciousness” hypersystem. research methodology // Norwegian Journal of development of the International Science. №31 (2), 2019, P. 58–64.